

УДК 314.74.821:331.556 (477)

Ольга Лозова

Образ дому та сім'ї у внутрішніх мігрантів України

Статтю присвячено узагальненню теоретичних й експериментальних засад дослідження образу світу. Наводяться результати психосемантичного аналізу понять «дім» і «сім'я» у свідомості внутрішніх мігрантів.

Ключові слова: свідомість, образ світу, внутрішні мігранти, Україна, порівняльний аналіз, образ «дому», образ «сім'ї».

The article is dedicated to the generalization of theoretical and experimental bases of studies of an image of the world. The results of psychosemantic analysis of the concepts of «home» and «family» in the consciousness of internal migrants are shown.

Keywords: consciousness, image of the world, internal migrants, Ukraine, comparative analysis, the image of «home», the image of «family».

У сучасному динамічному світі особистість дістає нові можливості для самореалізації й розвитку. Надаючи низку позитивних умов для особистісного самоздійснення людини, наш час створює для цього процесу й суттєві труднощі. Зокрема, внаслідок економічних змін в Україні значна кількість людей змушена виїжджати з рідних країв у пошуках роботи, поповнюючи собою когорту мігрантів.

Вивчення внутрішнього світу особистості залишається однією з актуальних проблем сучасної психології, саме поняття «образ світу» міцно увійшло до наукового обігу, а процеси формування образу світу є предметом вивчення таких відомих дослідників, як В. Гумбольдт, О. М. Леонтьєв, А. В. Петровський; М. Коул, С. Скрібнер, Г. Д. Гачев, В. В. Петухов, С. В. Лур'є, О. Ю. Артем'єва.

Реконструкція цілісних систем уявлень суб'єкта про світ, про інших людей і самого себе має велике значення в плані не лише теоретичного осмислення структурної організації індивідуальної свідомості: психологічний аналіз способів і критеріїв індивідуального світосприймання має вагу і для практичної психологічної діяльності.

Образ світу – багаторівнева система уявлень людини про світ, людей, саму себе і свою діяльність. Доведено, що регуляторами поведінки і діяльності виступають окремі уявлення й образи, що існують у контексті «цілісного образу світу» як його актуалізована тут і тепер частина [7]. У випадку міграції й пов'язаних з нею середовищних змін у суб'єкта неминуче трансформується й образ світу.

Концепція «образу світу» як психологічної категорії, в якій втілені фактично всі сторони психічної діяльності людини, була запропонована, як відомо, автором діяльнісного підходу О. М. Леонтьєвим. Значущість цієї наукової парадигми, на думку С. Д. Смирнова, полягає в тому, що О. М. Леонтьєв намітив контури нового підходу, в якому на перший план висувається проблема «образу світу» і залежності діяльності від образу, а запровадження до образу світу в якості п'ятого квазівиміру значень і смислів дозволяє говорити про можливість поширення цього поняття і на галузь раціонального пізнання. Розвиток ідей О. М. Леонтьєва дозволив його учням і послідовникам значно збагатити поняттєвий апарат науки про свідомість [7]. Проте, незважаючи на достатню вивченість різних структурних компонентів образу світу, і його остаточне визначення, і наповнення конкретним емпіричним змістом ще далеко до свого завершення.

Суб'єктивний образ світу має базову, інваріантну частину (загальна для всіх його носіїв) і варіативну (відбиває унікальний життєвий досвід суб'єкта). Інваріантна частина формується в контексті культури, відбиваючи її систему значень і смислів. Реалії сучасного світу утруднюють використання для реконструкції образу світу традиційних паттернів культури, адже мінливість інваріантної частини визначається тією соціокультурною реальністю, у яку занурена людина.

Тому кожне нове покоління «створює» такий образ світу, що дозволяє йому адекватно адаптуватися у світі й адекватно впливати на світ. Цей процес тісно пов'язаний із соціокультурними аспектами, зокрема, і з проблемою міграції. Упродовж життя людини образ світу, залишаючись у своїй основі досить стійким утворенням, зазнає постійних змін у зв'язку з об'єктивними трансформаціями реалій буття й розвитком внутрішньої позиції особистості.

Головним внеском С. Д. Смирнова у розробку даного поняття є розуміння образу світу як системи очікувань щодо розвитку подій реальності, очікувань, що визначають формування гіпотез сприйняття. «Образ світу є відображенням майбутнього, тобто являє собою систему наших очікувань, прогнозів відносно того, що відбувається... внаслідок наших вчинків. І ця прогностична спрямованість являє собою найглибшу і невіддільну характеристику образу світу, а не якусь факультативну функцію» [6, с. 35]. Тобто образ світу виконує прогностичну функцію, оскільки міра адекватності нашого сприйняття дійсності перевіряється на основі наших експектацій (очікувань) або гіпотез. Більш того, образ світу і є система експектацій, які породжують об'єкт-гіпотези [7]. Якщо гіпотеза помилкова, відбувається її заміна на основі раніше неврахованих зв'язків і відношень.

Внутрішні мігранти розцінюються нами як носії ментальності із «загрозованим майбутнім». Гіпотетично, часткова трансформація образу світу провокує у мігрантів зміни в системі експектацій, які породжують нові, змінені об'єкт-гіпотези стосовно зміненого світу. Типовим для України видом внутрішньої міграції є міграція трудова, що визначається як «рух, переселення та переміщення на постійній або тимчасовій основі носіїв робочої сили та праце-ресурсного потенціалу в регіональному, національному та міждержавному міграційному просторі з метою забезпечення відповідного економічного циклу відтворення та власних потреб трудових мігрантів» [1, с. 30]. Як визначальну характеристику трудової міграції називають її стихійність [6; 8]. У середовищі трудових мігрантів виділяють сезонних робітників-мігрантів, мігрантів, які працюють за контрактом, тимчасових, осілих, висококваліфікованих працівників-мігрантів.

Головними причинами, які спонукають людей до трудової міграції, є різний рівень економічного розвитку регіонів, безробіття, багатомісячні затримки з виплати заробітної плати, її мізерні розміри, зuboжіння населення тощо. Як правило, трудовими мігрантами стають малокваліфіковані або некваліфіковані робітники з низьким соціальним статусом. Проте трудовими мігрантами стають і професіонали, які мають дефіцитні професії, вищу освіту і навіть вчені ступені.

Основні труднощі мігранта на новому місці – це, по-перше, висока вартість житла й прожитку за неможливості знайти заробіток, достатній для покриття всіх витрат. По-друге, фаховий і освітній рівень більшості потенційних мігрантів

не дозволяє їм претендувати на високооплачувані робочі місця. Процес адаптації мігрантів до нової територіально-поселенської культури, нового середовища, оточення ускладнюється безліччю важко вирішуваних економічних, соціальних і психологічних проблем, причому ці проблеми виникають не лише у мігрантів, але й у місцевих жителів.

Інша культура змушує мігранта до соціокультурної адаптації – відмови від колишнього способу життя, прийняття інших соціальних норм, правил і способів поведінки. Навіть за сприятливих умов соціокультурна адаптація – важкий, стресогенний процес. Тому нерідко внутрішній мігрант довго, десятками років, відчуває себе зайвим і нікому не потрібним.

Відомо, що за звичних умов регулятором людського пізнання виступає цілісний образ буття, який визначає можливості розвитку сутнісних сил людини, її особистісного начала. Як же змінюється світосприйняття і що специфічного з'являється в образі світу людей, які живуть в умовах відірваності від рідної домівки, розлуки із сім'єю, адаптації до нового соціального оточення й довкілля?

У 2010–2011 рр. В. О. Посмітною (під нашим керівництвом) було досліджено окремі особливості побудови образу світу в тій його частині, яка природним чином фруструється у внутрішніх (трудовах) мігрантів, – у частині уявлень про сім'ю та дім. Метою постало виявлення диференціальних змістово-структурних характеристик образу дому та сім'ї у внутрішніх мігрантів порівняно з мешканцями столиці.

Емпіричну базу дослідження склав такий методичний інструментарій: модифікована згідно з метою дослідження методика семантичного диференціала; методи систематизації, порівняльного та факторного аналізу даних. Обсяг досліджуваної вибірки склав 50 осіб віком від 23 до 33 років. Серед них: 25 киян та 25 внутрішніх мігрантів – мешканців різних регіонів України, що тимчасово працюють у Києві (39 жінок і 11 чоловіків); одружених – 18 осіб, 13 осіб перебувають у громадянському шлюбі, 7 мають дітей, 39 респондентів мають вищу освіту.

Досліджувані оцінювали поняття «дім», «сім'я» за 21 семіально біполярно-градуйованою шкалою вербального семантичного диференціала [3]. Факторизація отриманих даних стосовно поняття «дім» у свідомості внутрішніх мігрантів показала таку семантичну картину.

У складі першого, біполярного, фактора (36% дисперсії) на одному полюсі виділились якості: відкритий (.946), веселий (.942), успішний (.877), затишний (.860), гарний (.852), дружній (.801), які свідчать про ідеалізацію дому. Протилежний полюс фактора представлено якостями: нудний (-.810), відлюдькуватий (-.687), дратівливий (-.682), неавтономний (-.624), рутинний (-.531), що можна представити як надмірну критичність стосовно оцінюваного об'єкта. В цілому фактор отримав назву «Амбівалентність оцінки».

Другий фактор (26% дисперсії) представлений якостями: сильний (-.905), діяльнісний (-.887). Протилежний полюс фактора склали конструкти: брудний (.868), маленький (.843), безвідповідальний (.743). Узагальнена семантика другого фактора також є подвійною: «доросла активність» тут протистоїть «дитячій безвідповідальності».

Семантика третього фактора (12% дисперсії) описується категоріями: важкий (.935), напружений (.647), які можна узагальнити, як «Сильна напруга».

Четвертий фактор (10% дисперсії) містить наступні шкали: рідний (.932), нещасний (-.761), на наш погляд, передається семантикою поняття «Ностальгія».

П'ятий фактор (9% дисперсії) представлений конструктом: постійний (.932). Семантику фактора можна експлікувати як «Надійність».

Узагальнюючи результати, можна побачити, що для цієї когорти дім є джерелом амбівалентних – як позитивних, так і негативних – емоцій. Досліджувані, з одного боку, ідеалізують дім, з іншого, – ставляться до нього надмірно критично. Ідеалізація дому, на нашу думку, пов'язана з ностальгією за рідною домівкою, через що пригадуються переважно позитивні моменти, негативні ж спогади притуплюються, їм надається менше значення. Водночас вимоглива критичність до дому може розцінюватися як сила, що спонукає внутрішніх мігрантів на переїзд до столиці, зміну місця проживання.

Критичність також може бути пов'язана з періодами повернення додому, адже після тривалого перебування в столиці у внутрішніх мігрантів дещо змінюються погляди, цінності, установки, потреби. Порівняння комфорту столичної квартири з відсутністю деяких зручностей, наприклад, у приватному будинку також є негативним фактором. Іншими словами, перебуваючи далеко від дому, внутрішні мігранти сумують за ним, зосереджуючись на позитивних спогадах, а повернувшись, концентруються на недоліках. Такі коливання не можуть не спричиняти психологічної напруги.

Крім того, амбівалентність емоційного ставлення до дому пов'язана з невизначеністю соціального статусу мігрантів, оскільки більшість досліджуваних виїхали з дому ще в юнацькому віці. Самостійне життя в столиці, необхідність приймати рішення, здійснювати вибір і нести за нього відповідальність спонукає внутрішніх мігрантів до швидкого подорослішання, зміни соціальної позиції дитини на позицію дорослого. Тому під час відвідин рідного дому, де до них звикли ставитися як до дитини, що потребує порад і керування, досліджуваним складно визначитись зі статусом і відповідним йому стилем поведінки.

Результати, отримані внаслідок факторного аналізу оцінок поняття «дім» у киян.

Перший фактор (35% дисперсії) представлений якостями: нещасний (.947), рутинний (.902), неавтономний (.881), нудний (.801), безвідповідальний (.611), які поєднано з якостями: затишний (-.917), гарний (-.881), рідний (-.768), тож узагальненою характеристикою для першого фактора є характеристика «Набридла буденність рідного затишку».

До другого фактора (21% дисперсії) увійшли такі конструкти: відкритий (.920), постійний (.913), дружній (.894), відлюдькуватий (-.781), веселий (.533), які можна узагальнити як «Відкрита доброзичливість».

Зміст третього фактора (15% дисперсії) складають шкали: маленький (.877), брудний (.833), важкий (-.744), напружений (-.662), визначається категорією «Напруженість тісноти».

Четвертий фактор (11% дисперсії) включає шкали: діяльнісний (.898), сильний (.725), успішний (.674), який можна назвати «Престижність».

До складу п'ятого фактора (10%) увійшло поняття: дратівливий (.946), семантика якого промовляє сама за себе.

Узагальнено можна підсумувати, що дім для киян є джерелом амбівалентних почуттів, він – і затишне місце для відпочинку, де немає місця неприємним несподіванкам, і дратівливий фактор. На відміну від мігрантів, які приїжджають додому переважно на свята, через що дім у них пов'язаний із сильними, яскравими переживаннями, для киян, які постійно проживають вдома, він асоціюється з буденністю, одномаїтністю, рутинною, звичним побутом, він часто набридає, викликає нудьгу, дратівливість і прагнення щось змінити.

Дім для киян також – предмет гордості, уособлення успіху, символ успішності, престижу, яких демонструє рівень особистих досягнень. Одну з причин такого ми пов'язуємо з високою вартістю житла у столиці, де лише успішна людина з високим рівнем доходу здатна самостійно придбати житло. І якщо внутрішні мігранти завжди можуть повернутися на малу батьківщину, де більшість з них має власний будинок, то у киян такої можливості немає. Вимушеність проживання декількох поколінь в одній, зазвичай невеликій, квартирі стає джерелом негативних переживань, тому дім для киян асоціюється із захаращеністю, брудом. Зауважимо, що негативне сприйняття дому може бути пов'язане ще з тим, що слово «дім» киянами асоціюється не з власне квартирою, а з усім багатоквартирним будинком: з гамором сусідів, брудним під'їздом тощо.

Кореляційний аналіз показав таку різницю в уявленнях про дім у киян та внутрішніх мігрантів: $r = -0,147$ ($p \leq 0,005$).

Семантичне поле поняття «сім'я» у внутрішніх мігрантів має таку факторну конфігурацію.

До складу першого фактора, який пояснює 28% дисперсії, увійшли такі конструкти: сильний (.911), гарний (.846), дружній (.843), постійний (.841), затишний (.829), відкритий (.761), успішний (.676), веселий (.596). Фактор отримав назву «Ідеальна сім'я».

Другий фактор (22% дисперсії) представлений лексемами: важкий (.967), дратівливий (.927), рутинний (.914), великий (.856), напружений (.554), тож узагальненою характеристикою цього фактора є «Важкість напруження».

Провідними семантичними ознаками третього фактора (15% дисперсії) стали конструкти: нещасний (.897), відлюдькуватий (.780) і нудний (.683), через що фактор було названо «Дистанційованість від негативу».

Четвертий, біполярний, фактор (13% дисперсії) включає в себе конструкти: ненависний (-.967) на одному полюсі та рідний (.745), діяльнісний (.607) – на другому. Семантика конструктів об'єднується категорією «Амбівалентність ставлення до рідного».

П'ятий фактор (13%) представлений конструктами брудний (.924) та безвідповідальний (.733), що дозволяє визначити зміст фактора як «Несамостійність».

Узагальнюючи, констатуємо, що для внутрішніх мігрантів характерною є ідеалізація сім'ї, яка на нашу думку, пов'язана з ностальгією. Сум, туга за рідними гіперболізує ремінісценції позитивних моментів сімейного життя, тоді як негативні враження забуваються, їм надається дедалі меншого значення.

З іншого боку, мігранти розуміють і визнають, що сім'я страждає внаслідок їх відсутності, що вони не в змозі повною мірою виконувати батьківські функції або приділяти достатньо уваги власним батькам. Сім'я для досліджуваних дистанційована, вони не беруть участі в прийнятті сімейних рішень, зменшується значущість сім'ї в їхньому власному житті, а сімейні проблеми з часом сприймаються ними як щось віддалене. Єдиним важелем впливу на близьких, єдиною формою участі в житті сім'ї залишається заробляння грошей і матеріальне її забезпечення, що передбачає для мігранта проживання і працю в столиці.

Факторизація оцінок поняття «сім'я» киянами також виокремила п'ять факторів.

Перший, біполярний, фактор (32% дисперсії) увібрав у себе конструкти: напружений (.928), нудний (.725), нещасний (.639) рутинний (.631) на позитивному полюсі; на негативному – діяльнісний (-.841), затишний (-.802) рідний (-.766),

що можна узагальнити так: «Рідний затишок як противага напруженим будням».

Другий фактор (22% дисперсії) представлений конструктами: дружній (.874), успішний (.664), сильний (.613). Негативний полюс склав конструкт брудний (-.706). Фактор отримав назву «Чистота сімейної дружби».

До складу третього фактора (17% дисперсії) увійшли конструкти: ненависний (-.908), безвідповідальний (.955), гарний (.731). Фактор можна назвати «Лібералізм на противагу ненависті».

Четвертий фактор (14% дисперсії) містить конструкти: дратівливий (.864), важкий (.735), який можна узагальнити як «Дратівливість».

До складу п'ятого фактора (9% дисперсії) увійшло одне поняття: постійний (.936). Фактор було названо «Стабільність».

Отже, сім'я сприймається киянами, з одного боку, як рідна й затишна, яка викликає приємні переживання, виступає оплотом стабільності, запорукою дружби. З іншого ж боку, вона асоціюється з буденною одноманітністю, нудною рутинною, що викликає напругу. Родина киян навіть дратує, адже, на відміну від мігрантів, які рідко відвідують сім'ю, корінні мешканці міста бачаться з рідними щодня. Крім того, дратівливість, на нашу думку, може бути пов'язана з конфліктом поколінь, оскільки більшість досліджуваних проживає в одній квартирі з батьками. Саме тому фактор сімейної дружби виступає запорукою збереження родини.

Сімейний лібералізм набуває важливого значення у збереженні особистої автономії кожного. Зауважимо, що кияни частіше за мешканців регіонів застосовують ліберальний стиль сімейного виховання, що будується на визнанні можливості й доцільності незалежного існування дорослих і дітей. Те, що однією з найважливіших сімейних цінностей киян виступає свобода кожного члена сім'ї, також може бути пов'язане з проживанням на невеликій території представників декількох поколінь, адже за таких умов зазіхання на особисту свободу поведінки може призводити до спалаху ненависті й загострення конфліктних ситуацій.

Кореляційний аналіз показав таку різницю в уявленнях про сім'ю у киян і внутрішніх мігрантів: $r = -0,204$ ($p \leq 0,005$).

Характерними рисами образу дому у свідомості внутрішніх мігрантів України є: амбівалентність оцінок та мінливість емоцій, пов'язаних із домом (поєднання ідеалізації з вимогливою критичністю); подвійна семантика віку й дорослішання (доросла активність, яка пов'язана з домом, протиставлена дитячій безвідповідальності); вбачання в домі джерела напруги та об'єкта докладання великих зусиль; пов'язаність образу дому з невизначеністю власного соціального статусу.

Семантичне поле поняття «сім'я» у внутрішніх мігрантів окреслене такими факторами: «ідеалізація сім'ї», пов'язана з ностальгією; «важкість напруження та несамостійність», пов'язана з необхідністю матеріального забезпечення родини; «дистанційованість від негативу», яка зменшує значущість сім'ї у житті особистості; «амбівалентність ставлення до рідного», спричинена відсутністю активної участі в життєдіяльності сім'ї.

1. Леонтьев А. Н. Психология образа / А. Н. Леонтьев // Вестник Моск. ун-та. – Сер. 14. Психология. – 1979. – № 2. – С. 3–13.
2. Обухов А. Исторически обусловленные модификации образа мира / А. Обухов // Развитие личности. – № 4. – 2003. – С. 51–68.
3. Петренко В. Ф. Основы психосемантики / В. Ф. Петренко. – 2-е изд., доп. – СПб.: Питер, 2005. – 480 с.
4. Петухов В. В. Образ мира и психологическое изучение мышления / В. В. Петухов //

Вестн. Моск. ун-та. Сер. 14. Психология. – 1984. – № 21. – С. 13–21.
 5. Романюк М. Д. Міграції населення України за умов перехідної економіки: Методологія і практика регулювання / М. Д. Романюк. – Л.: Світ, 1999. – 292 с. 6. Смирнов С. Д. Психология образа: проблема активности психического отражения / Смирнов С. Д. – М.: МГУ, 1985. – 231 с. 7. Смирнов С. Д. Понятие «образ мира»

и его значение для психологии познавательных процессов / С. Д. Смирнов // А. Н. Леонтьев и современная психология. – М.: Наука, 1983. – С. 149–155. 8. Трудова міграція громадян України. Біла книга / за ред. О. У. Хомра, М. А. Ожеван, Т. П. Петрова та ін. – К.: Київський університет, 2006. – 201 с. 9. International Encyclopedia of population. – N. Y., 1984. – 236 p.

УДК 371.013:331.556

Олена Малиновська

Шкільництво для дітей мігрантів: деякі аспекти міжнародного досвіду

У статті йдеться про зарубіжний досвід організації освіти для дітей мігрантів, а саме, допомоги в адаптації репатріантів до освітньої системи на батьківщині (Греція), навчання рідної мови в країнах перебування (країни колишньої Югославії), використання якого може бути корисним для розвитку освіти для дітей мігрантів в Україні.

Ключові слова: шкільництво, діти мігрантів, освітні проблеми, міграційна політика.

The article is devoted to the good practices of education's organization for migrant children, in particular, the support of the adaptation of returnees to the education system in the motherland (Greece), studying of native languages in the countries of stay (countries of former Yugoslavia), which can be used for the development of education of migrant's children in Ukraine.

Keywords: School, Migrant's children, Educational Problem, Politics towards Migrant.

Приклад країн, які раніше були донорами робочої сили для міжнародного ринку праці, проте згодом почали динамічно розвиватися (не в останню чергу завдяки коштам, заробленим трудовими мігрантами за кордоном, набутих ними знанням та соціальним зв'язкам), свідчить, що важливим індикатором позитивних змін є повернення на батьківщину громадян, які виїхали раніше, та їхніх нащадків. Він також доводить, що важливою складовою заохочення повернення співвітчизників та їхньої реінтеграції є заходи, націлені на задоволення освітніх запитів дітей мігрантів, які в силу життєвих обставин частину свого короткого життя провели за кордоном, або й народилися в зарубіжній державі. Система освіти для таких дітей розвивалася, як правило, за двома напрямками. По-перше, це організація національного, передовсім мовного навчання в країнах перебування, а по друге, – підтримка включення дітей мігрантів, які повернулися на батьківщину, до освітньої системи вдома. Враховуючи аналогічні потреби України, зарубіжний досвід організації шкільництва для дітей мігрантів вартий вивчення та врахування.

Зокрема, цікаві рішення з цього приводу приймалися та реалізовувалися у 1980-х – 1990-х рр. минулого століття в Греції. Першу масову хвилю еміграції країна пережила ще наприкінці XIX – на поч. XX ст., а впродовж 1950–1974 рр. вона втратила в результаті виїзду за кордон понад 1 мільйон осіб. Це було наслідком не лише економічних, а й політичних причин, зокрема, громадянської війни 1946–1949 рр., правління військової хунти в 1967–1974 рр. У зарубіжних державах опинилася чи не шоста частина населення країни. Інтенсивність еміграції була значно вищою, ніж із інших держав Південної Європи, що також постачали робочу силу на Захід. За даними офіційної статистики, у 1955–1973 рр. до Німеччини виїхали 603,3 тис. греків, до Австрії – 170,7 тис., США – 124 тис., Канади – 80,2 тис. [4].

У 1950–1960-ті рр. в умовах високого безробіття і швидкого вивільнення робочої сили із аграрного сектору, яка не знаходила застосування в інших сферах виробництва внаслідок їх повільного розвитку, уряд сприяв виїзду громадян за кордон. Проте в 1970-ті рр. в умовах «нафтової кризи» західноєвропейські держави різко обмежили в'їзд іноземних працівників, трудова еміграція з Греції загальмувалася. Почав наростати зворотній потік. Він був обумовлений не лише зменшенням попиту на додаткову робочу силу на

західноєвропейському ринку праці, а й, великою мірою, демократизацією країни після повалення військової хунти у 1974 р. та новими перспективами розвитку, які відкрилися завдяки вступу Греції до ЄС у 1981 р. Крім працівників-мігрантів, на батьківщину почали повертатися політичні біженці, зокрема ті, хто залишив країну в результаті громадянської війни кінця 1940-х рр., і кому до 1982 р. повернення до Греції було заборонено.

За підрахунками вчених, у 1971–1986 рр. 628 тис. греків повернулися на батьківщину, тобто понад половина емігрантів повоєнної доби. 61% з них прибули із Західної Європи, переважно з Німеччини, інші – з-за океану. 42% мігрантів перебували за кордоном понад 10 років. Третина з них народилася там у батьків-греків. Разом з батьками щорічно прибувало приблизно по 5 тис. німецькомовних дітей і 4 тис. англomовних.

За таких умов важливим напрямом міграційної політики Греції стала реінтеграція мігрантів в грецьке суспільство, у т. ч. мігрантів «другого покоління», серед яких першорядного значення набули заходи з адаптації дітей та молоді до освітньої системи країни.

Спочатку було встановлено порядок, за яким діти, які за кордоном відвідували початкову школу, зараховувалися до відповідного класу грецьких шкіл без додаткового тестування і не атестувалися з грецької мови упродовж першого року навчання на батьківщині. Учні старших класів, якщо вони провчилися за кордоном понад два роки, також приймалися в грецькі школи без іспитів і не атестувалися з мови впродовж першого року навчання. З інших предметів вони мали складати іспити в кінці року, проте їх приймали в усній, а не письмовій, як зазвичай, формі. Крім того, встановлювався прохідний бал на рівні 8 замість звичайних 10 балів з 20 можливих. Після другого року навчання діти мігрантів уже мали складати іспити з грецької мови, проте усні, а не письмові, з мінімальним балом 8. З інших предметів вони мусили складати письмові іспити і мінімальний бал для них був уже таким же, як і для інших учнів, тобто 10 [5, р. 23].

Однак, саме лише послаблення вимог до учнів-репатріантів не вирішило проблему і наступним кроком влади стало створення для них 1981 р. спеціальних класів. Існували класи прийому першого типу, класи прийому другого типу, а також класи підтримки.